

**ECRI
ALGEMENE BELEIDSAANBEVELING NR. 9
(HERZIEN):**

**VOORKOMEN EN BESTRIJDEN VAN
ANTISEMITISME**

AANGENOMEN 1 JULI 2021

Dit document is een vertaling. Gebruik bij twijfel de originele Engelse of Franse versie.

I. Preamble

De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie,

Gelet op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens;

Gelet op het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie;

Gelet op het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, inzonderheid op artikel 14;

Gelet op Protocol nr. 12 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, waarin een algemene clause discriminatie verbiedt;

Gelet op het aanvullend protocol bij het Verdrag van de Raad van Europa inzake cybercriminaliteit, dat ziet op de strafbaarstelling van handelingen van racistische of xenofobische aard die via computersystemen worden gepleegd;

Gelet op de jurisprudentie van het Europees Hof voor de rechten van de mens, het Hof van Justitie van de Europese Unie en van nationale rechtbanken betreffend het aanzetten tot antisemitisme en haatzaaien, met inbegrip van het ontkennen, verdraaien, bagatelliseren, goedkeuren en rechtvaardigen van de Holocaust, zoals het geven van de schuld aan de slachtoffers;

Indachtig de Algemene beleidsaanbevelingen van ECRI – nr. 1 inzake de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en onverdraagzaamheid; nr. 2 (herzien) inzake organen voor gelijke behandeling ter bestrijding van racisme en onverdraagzaamheid op nationaal niveau; nr. 6 inzake de bestrijding van de verspreiding van racistische, xenofobe en

antisemitische materialen via het internet; nr. 7 inzake nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en rassendiscriminatie; nr. 10 inzake de bestrijding van racisme en rassendiscriminatie in en door middel van onderwijs op school; nr. 12 inzake de bestrijding van racisme en rassendiscriminatie in de sport; en nr. 15 inzake de bestrijding van aanzetten tot haat;

Gelet op Resolutie 2106 (2016) van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa ten behoeve van een hernieuwde inzet in de strijd tegen het antisemitisme in Europa en op haar Resolutie 2309 (2019) over het behoud van Joods cultureel erfgoed;

Gezien de resolutie van het Europees Parlement d.d. 1 juni 2017 over de bestrijding van antisemitisme, Kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van de Europese Unie inzake de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht, Verklaring 15213/18 van de Raad van de Europese Unie over de bestrijding van antisemitisme en de ontwikkeling van een gemeenschappelijke veiligheidsaanpak om Joodse gemeenschappen en instellingen in Europa beter te beschermen, Verklaring 13637/20 van de Raad over het mainstreamen van de bestrijding van antisemitisme op alle beleidsterreinen alsmede de werkzaamheden van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten op het gebied van de bestrijding van antisemitisme;

Indachtig de OVSE-conferentie van Berlijn over antisemitisme in 2004, de conclusies van het Zwitserse voorzitterschap van de OVSE d.d. 12-13 november 2014 naar aanleiding van de 10^e verjaardag van de conferentie van Berlijn over antisemitisme alsmede de OVSE-verklaring van Basel uit 2014 inzake het verhogen van inspanningen ter bestrijding van antisemitisme;

Nota nemend van het Rapport over antisemitisme d.d. 20 september 2019 van de Speciale rapporteur van de Verenigde Naties inzake vrijheid van godsdienst of overtuiging;

Nota nemend van Resolutie nr. 61/255 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties uit 2007, het Actieplan van de Verenigde Naties ter voorkoming van gewelddadig extremisme uit 2015, het Actieplan van de Verenigde Naties ter bescherming van religieuze plaatsen uit 2019 en de Strategie en het Actieplan van de Verenigde Naties inzake aanzetten tot haat uit 2019;

Indachtig het werk van de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), met name de verklaring van 2000 van het Stockholm International Forum over de Holocaust, de werkdefinitie van ontkenning en verdraaiing van de Holocaust uit 2013, de werkdefinitie van antisemitisme uit 2016 en het ECRI-advies uit 2020 over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme;¹

Indachtig de richtsnoeren van UNESCO-OSCE/ODIHR uit 2018, getiteld *Addressing Anti-Semitism through Education*; Richtsnoeren voor beleidsmakers;

Nota nemend van de benoeming in een aantal lidstaten van de Raad van Europa van landelijke coördinatoren of adviseurs voor de bestrijding van antisemitisme, alsmede de benoeming van speciale vertegenwoordigers, coördinatoren of contactpunten voor dit probleem binnen de Raad van Europa, de Europese Unie, de OVSE en de Verenigde Naties;

In herinnering roepend de beginselen vervat in de instrumenten voor zelfregulering van politieke partijen;

In herinnering roepend dat de nalatenschap van Europa's geschiedenis de plicht inhoudt om het verleden te gedenken door waakzaam te blijven en zich actief te verzetten tegen alle uitingen van racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en onverdraagzaamheid;

Als eerbetoon aan de nagedachtenis van de slachtoffers van de systematische vervolging en uitroeiing van Joden tijdens de Holocaust, en tevens aan andere slachtoffers van het beleid van racistische en homofobe vervolging en uitroeiing tijdens de Tweede Wereldoorlog;

¹ Zie Bijlage I (ECRI-advies over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme) en Bijlage II (Werkdefinitie van Antisemitisme van de IHRA, 2016).

Als eerbetoon aan de Joodse slachtoffers die zijn gedood en systematische zijn vervolgd onder totalitaire regimes na de Tweede Wereldoorlog, alsmede aan andere slachtoffers van zulk beleid;

In dit verband benadrukkend dat de Raad van Europa specifiek is opgericht om gemeenschappelijke en rechtvaardige waarden te verdedigen en te bevorderen – in het bijzonder om de mensenrechten, de kern waaromheen Europa na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog is wederopgebouwd, te beschermen en bevorderen;

In herinnering roepend dat de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en onverdraagzaamheid geworteld is in, en deel uitmaakt van het beschermen en bevorderen van de mensenrechten;

In de diepe overtuiging dat het bestrijden van antisemitisme, wat handelen vereist waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke kenmerken ervan, een integraal en intrinsiek onderdeel vormt van de strijd tegen racisme en onverdraagzaamheid;

Nota nemend van het feit dat haat tegen, en vervolging van het Joodse volk in heel Europa reeds eeuwenlang standhouden;

Constaterend dat antisemitisme in veel lidstaten van de Raad van Europa in opkomst is, en benadrukkend dat deze opkomst mede wordt gekenmerkt door eigentijdse vormen van antisemitisme en door de verspreiding van antisemitische haat online;

Met bezorgdheid kennis nemend van een groeiende trend van antisemitische mishandeling van vrouwen op grond van hun geslacht, met name van vrouwen die in het openbare leven actief zijn of die zich als orthodoxe Joden identificeren;

Erop wijzend dat terroristische aanslagen en andere vormen van geweld tegen Joden en Joodse instellingen dramatisch zijn toegenomen sinds ECRI in 2004 voor het eerst haar Algemene Beleidsaanbeveling nr. 9 publiceerde, en dat deze aanslagen hun oorsprong vinden in uiteenlopende ideologieën en politieke en religieuze kringen, en dat het de verantwoordelijkheid van regeringen is om burgers, zonder enige discriminatie, tegen kwaad te beschermen;

Er nota van nemend dat zulke uitingen vaak zijn gevolgd kort op actuele ontwikkelingen in de wereld, zoals de situatie in het Midden-Oosten;

Benadrukkend dat deze uitingen niet uitsluitend het werk zijn van extremistische groeperingen, maar vaak tevens mainstream-verschijnselen zijn, ook op scholen, die steeds vaker als alledaags worden beschouwd;

Wijzend op het veelvuldig gebruik van symbolen uit het nazitijdperk en verwijzingen naar de Holocaust in huidige uitingen van antisemitisme;

Benadrukkend dat deze uitingen hun bron vinden in uiteenlopende sociale en ideologische groeperingen en verschillende maatschappelijke geledingen;

Er nota van nemend dat het internet in toenemende mate wordt gebruikt als medium voor de verspreiding van antisemitisme en dat sociale netwerken hebben nagelaten doeltreffende maatregelen te nemen om dit gevaarlijke misbruik van hun platforms te voorkomen;

Constaterend dat in sommige Europese samenlevingen slachtoffers van racisme en uitsluiting soms zelf daders van antisemitisme worden;

Er nota van nemend dat in een aantal landen antisemitisme, ook in zijn hedendaagse vormen, nog steeds openlijk of op gecodeerde wijze wordt uitgedragen door bepaalde politieke partijen en leiders, waaronder niet alleen extremistische partijen, maar ook bepaalde mainstream-partijen;

Erop wijzend dat de perceptie van de Joodse bevolking onder politici en andere burgers soms onbedoeld een antisemitische ondertoon heeft, hetgeen het gevaar benadrukt dat deze ideeën gemeengoed kunnen worden;

In de overtuiging dat een gepast antwoord op deze verschijnselen alleen kan worden ontwikkeld door de gezamenlijke inspanningen van alle betrokkenen in Europese samenlevingen, met inbegrip van vertegenwoordigers van verschillende gemeenschappen, religieuze leiders, organisaties van het maatschappelijk middenveld en andere cruciale instellingen, met name die op het gebied van onderwijs, cultuur en politiek;

Benadrukkend dat inspanningen om antisemitisme te bestrijden mede moeten bestaan uit de grondige tenuitvoerlegging van wetsbepalingen tegen racisme en rassendiscriminatie, voor alle daders en in het belang van alle slachtoffers, met bijzondere nadruk op bepalingen tegen het aanzetten tot rassenhaat en racistisch geweld, alsmede rassendiscriminatie;

Daarenboven in de overtuiging dat zulke inspanningen tevens het bevorderen van dialoog en samenwerking tussen de verschillende geledingen van de maatschappij op lokaal en landelijk niveau dienen te omvatten, met inbegrip van dialoog en samenwerking tussen verschillende culturele, etnische en religieuze gemeenschappen;

Met nadruk wijzend op de rol van het onderwijs – in het bijzonder van onderwijs over de Holocaust – in het bevorderen van verdraagzaamheid en eerbiediging van de mensenrechten, en mede daardoor bij het bestrijden van antisemitisme;

Benadrukkend dat regeringen antisemitisme proactief via het onderwijs dienen te bestrijden, er zorg voor dienen te dragen dat onderwijsstelsels onder leerlingen weerstand tegen antisemitisme en andere vormen van vooroordelen opbouwen en effectief moeten reageren op gevallen van antisemitisme in het onderwijs;

Heeft besloten haar Algemene beleidsaanbeveling nr. 9 inzake de bestrijding van antisemitisme te vernieuwen in overeenstemming met haar Routekaart naar daadwerkelijke gelijkheid, opgesteld ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan.

II. Achtergrond en Context

Algemene opmerking

1. Het voorkomen en bestrijden van openbare uitingen van antisemitisme is zowel het mandaat van ECRI als het doel van deze Algemene beleidsaanbeveling (ABA). In dit verband is het ook belangrijk te benadrukken dat, hoewel ABA's van ECRI zich richten tot nationale overheden van de lidstaten van de Raad van Europa, het voorkomen en bestrijden van antisemitisme moet worden gezien als een verantwoordelijkheid van alle leden van de maatschappij.
2. Voornoemde uitingen omvatten discriminatie en aanzetten tot haat – inclusief het ontkennen en verdraaien van de Holocaust – bedreigingen en geweld. Antisemitische aanvallen variëren van het schenden van Joodse begraafplaatsen, gedenktekens en synagogen tot fysiek geweld – zelfs in het openbaar – tegen Joden of mensen die als Joden worden beschouwd (personen die zichtbare tekens van de joodse godsdienst dragen, zoals het keppeltje, zijn bijzonder kwetsbaar), tot moord en terroristische aanslagen met dodelijke slachtoffers.
3. Er bestaat een grote verscheidenheid aan personen die antisemitische daden begaan. Hieronder zijn neonazi's, rechts-extremisten, religieuze extremisten – met name gewelddadige islamisten² – naast bepaalde links-extremisten.³ ECRI heeft ook bij verschillende gelegenheden een groeiend aantal pogingen geconstateerd om collaboratieregimes uit de Tweede Wereldoorlog en hun daden te rehabiliteren of te bagatelliseren, in sommige gevallen inclusief de medeplichtigheid van de regeringen in bezette gebieden aan de werking van de Holocaust.

Historische ontwikkeling van het antisemitisme⁴

4. Jodenhaat is een eeuwenoud probleem in Europa dat is ontstaan in de oudheid en daarnaast samenhangt met ontwikkelingen binnen het christendom. De moderne wortels van het antisemitisme als een complexe vorm van racisme gaan terug tot de tweede helft van de 19^e eeuw. De destijds in Europa groeiende tendens om natuurverschijnselen in categorieën naar type op te delen, werd ook meer en meer toegepast op mensen, hun samenlevingen en culturen.⁵ Het begrip "semitisme" zelf is een racistische uitvinding uit deze periode, voortbouwend op eerdere taalkundige terminologie en bedacht door hen die een pseudowetenschappelijke basis ontwikkelden voor hun haat en hun beleid om het Joodse volk de schuld te geven, en om daarnaast linkse en liberale bewegingen te stigmatiseren door ze in verband te brengen met de Joden als zogenaamd vreemd aan de waarden en het politieke leven van de meerderheid. Dit concept was diepgeworteld in racistische theorieën en bevatte connotaties van onveranderlijke karaktereigenschappen die aan alle Joodse mensen werden toegeschreven, ongeacht hun feitelijke nationaliteit, cultuur, sociale klasse, taal of andere factoren. Dit concept trachtte zodoende van buitenaf een statische, biologisch gedetermineerde categorie van "de Jood" te definiëren en op te leggen, bestemd voor gebruik in het opkomende politieke discours en in het kader van "rassen"⁶ en rassenhierarchieën.

² ECRI benadrukt met klem dat bovenstaande op geen enkele wijze verkeerd mag worden begrepen of worden geïnterpreteerd als een rechtvaardiging voor vooroordelen, discriminatie of haat jegens moslims (zie ook ECRI Algemene Beleidsaanbeveling nr. 5).

³ Zie ECRI Jaarverslag 2015: § 24 en ECRI Jaarverslag 2019: § 14.

⁴ *Opmerking over de spelling*: ECRI spelt de term "antisemitisme" zonder koppelteken. Het gebruik van een koppelteken zou impliceren dat er een "semitisme" bestaat waar men zich tegen kan verzetten. Het begrip "semitisme" zelf is echter een racistische uitvinding van degenen die een nieuwe basis hebben willen ontwikkelen voor hun haat tegen het Joodse volk (zie hoofdstuk).

⁵ Zie ook: ECRI (2019): Een historische inleiding (opgesteld ter gelegenheid van de 25e verjaardag van ECRI).

⁶ Aangezien alle mensen tot dezelfde soort behoren, verworpt ECRI theorieën die uitgaan van het bestaan van verschillende "rassen" (zie ook ECRI Algemene Beleidsaanbeveling nr. 7, voetnoot 1).

5. Dit proces markeerde ook een belangrijk punt in de geschiedenis van de haat tegen de Joden. Antisemitisme beperkte zich niet langer tot haat tegen de joodse godsdienst, maar werd verbreed middels een denkbeeldig "semitisch ras". In middeleeuws en vroegmodern Europa werden Joden hoofdzakelijk vanwege hun godsdienst gediscrimineerd, gemarginaliseerd en blootgesteld aan haat en geweld, bijvoorbeeld vanuit beschuldigingen dat zij God hadden gedood, of vanwege bijgeloof zoals het bloedsprookje. Een Joodse persoon die zich echter bekeerde tot het christendom of de islam, had dus – ten minste in theorie en afhankelijk van de regio in Europa – niet langer te maken met deze vormen van intolerantie.
6. Met de uitvinding van het "semitisme" werd niet langer alleen religie door antisemieten als een probleem gezien, maar iets waarvan zij geloofden dat het voorbestemd en erfelijk was, iets waar de betrokkenen niets aan konden veranderen. Als gevolg daarvan zijn door het nationaal-socialistische (nazi-) regime bijvoorbeeld ook personen van Joodse afkomst vermoord wiens families christen waren geworden. In de visie van hen die haat tegen de Joden uitdroegen kwam "semitisme" in plaats van het "Jodendom" – eenvoudiger gezegd: "het bloed kwam in de plaats van de religie".
7. Antisemitisme is wel omschreven als een vergif of een virus. Antisemitisme kan ook worden gezien als een reservoir van negatieve denkbeelden over Joden, dat duizenden jaren lang is gevuld en waaruit – soms onbedoeld, soms opzettelijk – kan worden geput. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer stereotypen over Joden raken aan thema's zoals de invloed van het kapitalisme op de samenleving of het Israëliësch-Palestijnse conflict. Dergelijke denkbeelden kunnen dan een simplistisch en overtuigend antwoord bieden op bestaande bezorgdheid.

Hedendaagse vormen van antisemitisme

8. Hedendaagse vormen van antisemitisme kunnen verschillen van de traditionele soorten vooroordelen die bestaan tegen het Joodse volk, maar beide vormen kunnen ook naast elkaar voorkomen. Vandaag de dag kan antisemitisme ook tot uiting komen in bepaalde, ongefundeerde kritiek op Israël. Onder anderen het ontkennen van het recht van Joden op een nationaal thuisland, het houden van de staat Israël aan andere gedragsnormen dan andere staten, het demoniseren van de staat Israël en het beschouwen van de staat en zijn bevolking als inherent slecht of racistisch, kunnen als antisemitisch worden beschouwd. ECRI benadrukt echter met klem dat alle pogingen om legitieme kritiek op Israël en zijn beleid, met name ten aanzien van het Palestijnse volk of in de context van de Israëliësch bezetting van de Palestijnse gebieden, te muilkorven of als antisemitisch te stigmatiseren, inspanningen om antisemitisme te bestrijden in gevaar brengen en daarom moeten worden afgewezen.⁷
9. Hoewel anti-Israëliësch retoriek ook afkomstig is van antizionistische groeperingen, merkt ECRI op dat antizionisme niet zonder meer kan worden gelijkgesteld met antisemitisme. Het zionisme is een Joodse nationale politieke beweging, ontstaan aan het eind van de 19^e eeuw in reactie op het groeiende antisemitisme in Europa, met als doel de politieke emancipatie van Joodse minderheden en de oprichting van een Joodse natiestaat. Er was altijd een Joodse aanwezigheid geweest in het land van hun voorvaders, en het verlangen om als volk terug te keren vormde een essentieel onderdeel van hun dagelijkse religieuze rituelen. Dit doel is uiteindelijk verwezenlijkt met de stichting van de staat Israël, in 1948 opgericht overeenkomstig het VN-verdelingsplan voor Palestina. Antizionisme is het verzet tegen deze beweging en tegen Joods nationalisme. Er waren en zijn nog steeds verschillende politieke en religieuze groeperingen van Joodse mensen die zich verzetten tegen de ideeën van het zionisme. Men mag echter niet over het hoofd zien dat hedendaags antisemitisme zich kan voordoen als antizionisme, om te doen alsof het om een zuiver politieke opvatting gaat en niet om een vorm van racisme. Dit kan bijvoorbeeld worden gezien bij personen die

⁷ Advies van ECRI over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme (2020): § 7.

niet tegen nationalisme en natiestaten als zodanig zijn, maar alleen tegen een Joodse natiestaat. In dit geval zijn de verschillende behandeling van Joden en hun nationale aspiraties, net als het afzonderen van Joodse mensen teneinde andere normen op hen toe te passen, te beschouwen als vormen van antisemitisme. ECRI merkt op dat de Secretaris-generaal van de Verenigde Naties "pogingen om het legitieme bestaansrecht van Israël te ontkennen, met inbegrip van oproepen tot de vernietiging ervan" als hedendaagse uitingen van antisemitisme heeft gekenmerkt.⁸

10. Antizionisme noch antisemitisme zijn monolithische opvattingen; vaak omvatten zij juist tegenstrijdige en uiteenlopende standpunten. Algemeen wordt aanvaard dat de grens tussen beide verschijnselen niet scherp te trekken is. Wel kan worden opgemerkt dat, hoewel antizionisten niet noodzakelijk antisemitisch zijn, verreweg de meeste antisemieten ook antizionisten zijn. In dit verband is de intentie van deze Algemene beleidsaanbeveling om regeringen van de lidstaten van de Raad van Europa aan te moedigen en in staat te stellen om doeltreffender op te treden tegen overlappende aspecten van antizionisme en antisemitisme. Om te kunnen beoordelen of specifieke uitingen of uitspraken uitsluitend antizionistisch of ook antisemitisch zijn, is het nodig om deze in hun bredere context te beschouwen (bijvoorbeeld: door wie zijn ze gedaan, waarom, wanneer, hoe, waar en voor welk publiek). Deze benadering is bijvoorbeeld ook terug te vinden in de werkdefinitie van antisemitisme van de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA).
11. In deze context is een andere zorgwekkende ontwikkeling het groeiend antisemitisme onder invloed van bepaalde geradicaliseerde islamisten op leden van migrantengemeenschappen – maar niet uitsluitend op hen – in West-Europa en elders.⁹ ECRI heeft tijdens haar monitoringwerkzaamheden geconstateerd dat telkens wanneer spanningen oplopen in de nasleep van nieuwe gewelddadigheden in het conflict in het Midden-Oosten, er in Europa sprake is van een toename van algemene generalisaties tegen alle Joden en van antisemitisch geweld.¹⁰ ECRI heeft er herhaaldelijk op gewezen dat er te vaak onvoldoende nadruk wordt gelegd op de noodzaak om een onderscheid te maken tussen legitieme kritiek op het handelen van Israël, waarbij het land aan dezelfde normen wordt gehouden als elke andere staat, en openbare uitingen van racisme en haat tegen het Joodse volk in het algemeen.¹¹ Openbare veroordelingen van zulke racistische retoriek en daden zijn vaak onvoldoende. ECRI heeft ook haar bezorgdheid geuit over de wijdverbreide opvatting, dat aanvallen op Joodse personen of eigendommen kunnen worden beschouwd als gerechtvaardigde reacties op beleid of acties van de Israëlische regering.¹² ECRI benadrukt dat een dergelijke vergoelijking en indirecte steun voor antisemitisch racisme krachtig veroordeeld en voorkomen moeten worden.
12. Hedendaagse vormen van antisemitisme kunnen bestaan uit traditionele stereotypen en samenzweringstheorieën, toegepast op verschijnselen van de wereld van vandaag. Dit omvat voorbeelden zoals het beschuldigen van "de Joden" van het controleren of ondermijnen van het internationale financiële stelsel, wereldwijde machtsstructuren, de media, overheidsinstellingen, het veroorzaken van oorlogen en gewapende conflicten, het opzettelijk verspreiden van ziektes of het functioneren als een "verborgen hand" in een verscheidenheid aan doemscenario's. Dit is wederom zichtbaar geworden in de

⁸ Zie: Opmerkingen van de secretaris-generaal van de VN naar aanleiding van het UNESCO-evenement op hoog niveau over de kracht van onderwijs in het tegengaan van racisme en discriminatie: The Case of anti-Semitism (2018). Zie ook: Speciale VN-rapporteur inzake de vrijheid van godsdienst of overtuiging (2019): § 17.

⁹ Zie bijvoorbeeld: ECRI Jaarverslag 2014: § 13; ECRI Jaarverslag 2015: § 24. ECRI benadrukt echter nogmaals met klem dat dit op geen enkele wijze verkeerd begrepen of geïnterpreteerd mag worden als een rechtvaardiging voor vooroordelen, discriminatie of haat tegen moslims (Zie ook ECRI Algemene beleidsaanbeveling nr. 5).

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: ECRI Jaarverslag 2014: § 13; ECRI Jaarverslag 2018: § 16.

¹¹ ECRI Jaarverslag 2014: § 13; ECRI Jaarverslag 2016: § 21; ECRI Jaarverslag 2017: § 16.

¹² ECRI Jaarverslag 2018: § 16.

verspreiding, vooral via sociale media, van antisemitische samenzweringstheorieën in de context van de Covid-19 pandemie.

13. Antisemitisme is weliswaar een vorm van racisme, maar wordt tegelijkertijd gekenmerkt door andere, unieke aspecten. Antisemitisme deelt het basale racistische wereldbeeld dat het bestaan van één gemeenschappelijke mensheid afwijst en in plaats daarvan mensen onderverdeelt in verschillende "raciale" categorieën, die in de regel niet als gelijkwaardig worden beschouwd. De notie van onoverbrugbare scheidslijnen tussen "wij" en "zij", die inherent is aan racisme, is ook terug te vinden in antisemitisme. Antisemitisme wordt daarnaast echter vrijwel altijd gekenmerkt door samenzweringstheorieën, die joden bepaalde duistere bedoelingen en verborgen macht toedichten. In die zin wijkt antisemitisme af van de gebruikelijke racistische stereotypen waarin de "ander" van nature als minderwaardig wordt afgeschilderd. In tegenstelling hiermee zijn antisemitische vooroordelen vaak gebaseerd op veronderstellingen waarbij aan Joden speciale, sterkere krachten (in de politiek, financiën of wereldwijde netwerken) worden toegedicht, die ze zouden inzetten tegen niet-Joden. Deze eeuwenoude stereotypen worden gebruikt om angst en haat tegen joden aan te wakkeren en kunnen flexibel worden ingezet op verschillende momenten, met name tijdens crises. Aan de ene kant weerspiegelt antisemitisme een reeks diep verweven ressentimenten en is het daarmee een voorbeeld van intersectionele vormen van racisme, maar aan de andere kant is het méér dan simpelweg een vorm van racisme. Joods-zijn wordt, al naar de context, gedemoniseerd in samenhang met andere identiteitskenmerken, zoals sociale status (rijkdom, opleiding), professionele achtergrond (academici, kunstenaars, bankiers) of politieke ideologie (liberalisme, socialisme), wat op handige wijze de dwarsverbanden creëert die nodig zijn om de samenzweringstheorieën te voeden, die op een bepaald moment relevant zijn. Zoals typisch is voor samenzweringstheorieën, is het daarbij irrelevant dat verschillende beschuldigingen op zeker moment zelfs met elkaar in tegenspraak kunnen zijn (bijvoorbeeld de Joden "die de wereldwijde financiën beheersen" en de Joden als "geestelijk vaders van het Communisme").
14. ECRI stelt vast dat Joodse vrouwen steeds vaker worden lastiggevallen, met name online, op grond van hun geslacht en hun godsdienst. Vrouwelijke politici en vrouwen in het openbare leven zijn doelwit, worden mishandeld en bedreigd met geweld; zichtbaar orthodoxe vrouwen zijn lichamelijk mishandeld.
15. Een ander verontrustend voorbeeld van hedendaagse vormen van antisemitisme is de heropleving van het ontkennen en verdraaien van de Holocaust in Europa, inclusief het kwaadwillig vervalsen van historische feiten over de Holocaust en, in sommige gevallen, zelfs de rehabilitatie van pro-nazistische partijen.

Ontkenning en verdraaiing van de Holocaust

16. Pogingen om de realiteit van de Holocaust te ontkennen of opzettelijk te verdraaien zijn erop gericht om de misdaden van nationaal-socialisten en hun collaborateurs te bagatelliseren, nazisme en antisemitisme te rehabiliteren, de trauma's van slachtoffers en hun verwanten te rekken, hun slachtofferschap te ontkennen en ideologieën te bevorderen die aanzetten tot genocide en misdaden tegen de menselijkheid.
17. ECRI merkt op dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft geoordeeld dat ontkenning van de Holocaust niet valt onder de bescherming van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. In een van de zaken die aan het Hof zijn voorgelegd, waarin verzoekers aanvoerden dat hun recht op vrije meningsuiting in het geding was, oordeelde het Hof dat verzoeker opzettelijk onwaarheden had verkondigd om de Joden en de vervolging die zij hadden ondergaan, in diskrediet te brengen.¹³

¹³ Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Pastörs tegen Duitsland* (EHRM 2019, nr. 55225/14).

18. ECRI neemt er tevens nota van dat de Algemene Vergadering van de VN elke ontkenning van de Holocaust zonder enig voorbehoud heeft veroordeeld en er bij alle lidstaten op heeft aangedrongen om elke volledige of gedeeltelijke ontkenning van de Holocaust als een historische gebeurtenis, alsmede alle activiteiten die hierop gericht zijn, zonder enig voorbehoud te verwerpen.¹⁴
19. ECRI merkt voorts op dat het aanvullend protocol bij het Verdrag inzake cybercriminaliteit van de Raad van Europa uit 2003 de verdragsluitende staten ertoe verplicht om ontkenning van de Holocaust te vervolgen, indien dit misdrijf wordt gepleegd met het doel om online aan te zetten tot haat, discriminatie of geweld, en dat het Kaderbesluit van de Europese Unie uit 2008 de betrokken lidstaten ertoe verplicht om haatzaaiing en het openbaar vergoelijken of verregaand bagatelliseren van genocide, waaronder de Holocaust, als strafbare feiten te bestraffen.¹⁵ In dit verband verwijst ECRI ook naar haar eigen Algemene beleidsaanbevelingen nr. 7, 9 (2004) en 15.
20. ECRI is verheugd over de IHRA-werkdefinitie van holocaustontkenning en -vervorming die in 2013 door de lidstaten is overeengekomen, waarin contexten worden genoemd waarin een dergelijke vervorming voorkomt en wordt verduidelijkt wat met termen wordt bedoeld.¹⁶

Herdenking van de Holocaust

21. De Raad van Europa is in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog opgericht met als doel om gemeenschappelijke en rechtvaardige waarden te verdedigen en te bevorderen, met name voor het beschermen en bevorderen van de mensenrechten.
22. Het levend houden van de herinnering aan de planmatige moord op en vernietiging van Joodse gemeenschappen als een essentieel onderdeel van de poging van het naziregime om Europa te veroveren, is derhalve een plicht voor alle lidstaten van de Raad van Europa, naast het in stand houden en beschermen van Joods erfgoed, getuigen van de lange traditie van Joods leven in Europa.
23. Deze plicht is in herinnering gebracht door de plaatsvervangend secretaris-generaal van de Raad van Europa in haar toespraak tot de IHRA-ministersconferentie op 19 januari 2020, waarin zij verklaarde dat "ECRI reeds lange tijd de aandacht vestigt op de noodzaak om vastberaden op te treden tegen deze plaag. ... gedenken is belangrijk. Het is een eerbetoon aan de miljoenen slachtoffers van de Holocaust. Het is essentieel voor onze waardigheid. Herdenken is ook belangrijk omdat het ons helpt begrijpen hoe het kwaad is ontstaan, hoe het weer kan terugkomen en hoe kwetsbaar onze democratieën zijn. Het is essentieel voor stabiliteit en vrede, voor ons samenleven in Europa".
24. ECRI heeft, in haar Algemene beleidsaanbeveling nr. 1, met name aandacht gevestigd op het trainen van docenten in cultureel inzicht als middel om diverse uitingen van racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en onverdraagzaamheid het hoofd te bieden, en in haar Algemene Beleidsaanbeveling nr. 9 (2004) gesteld dat de nagedachtenis aan de systematische vervolging en uitroeiing van Joden tijdens de Holocaust, net als de herinnering aan andere slachtoffers van racistische vervolging en uitroeiing tijdens de Tweede Wereldoorlog, in ere moet worden gehouden.

¹⁴ Resolutie nr. 61/255 van de Algemene Vergadering van de VN (2007).

¹⁵ Kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van de EU van 28 november 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht.

¹⁶ Zie ook IHRA (2021): Recognising and Countering Holocaust Distortion - Recommendations for Policy and Decision Makers.

III. Aanbevelingen

ECRI merkt op dat het niveau van antisemitisme en de uitingsvormen hiervan aanzienlijk verschillen tussen de lidstaten van de Raad van Europa. De hiernavolgende aanbevelingen, waarin ook rekening is gehouden met de relevante bevindingen van de ECRI-monitoringwerkzaamheden per land, moeten niet worden gezien als een standaardaanpak. Zij zijn bedoeld als een actielijst die regeringen worden verzocht in overweging te nemen en, indien nodig, in samenwerking met de betrokken gemeenschappen aan te passen aan de omstandigheden in hun land.

ECRI adviseert aan de regeringen van de lidstaten om:

A. Beleid en institutionele coördinatie

1 - een hoge prioriteit toe te kennen aan het bestrijden van antisemitisme en alle noodzakelijke maatregelen te nemen om alle openbare uitingen ervan te bestrijden, ongeacht hun oorsprong;

2 - zorg te dragen dat actie ter bestrijding van antisemitisme consequent een passende plaats krijgt binnen stappen ter bestrijding van racisme, als afzonderlijk actieplan dan wel anderszins geïntegreerd in een algemeen actieplan tegen racisme;

3 - zorg te dragen dat de strijd tegen antisemitisme op alle bestuurlijke niveaus (landelijk, regionaal, lokaal) wordt gevoerd en om de deelname van een breed scala van betrokkenen uit verschillende (met name politieke, juridische, economische, sociale, religieuze, educatieve en culturele) geledingen van de samenleving aan deze inspanningen te faciliteren;

4 - wetgeving uit te vaardigen ter bestrijding van antisemitisme, indachtig de aanbevelingen van ECRI in haar Algemene beleidsaanbeveling nr. 7 inzake nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en rassendiscriminatie;

5 - zorg te dragen dat het intersectiebeginsel in alle beleidsmaatregelen op gebied van gelijkheid wordt opgenomen – met name in beleidsmaatregelen die mede zien op antisemitisme – teneinde discriminatie op grond van een combinatie van beschermde kenmerken te voorkomen;

6 - waar passend, landelijke coördinatoren, naast coördinatoren op decentraal niveau, aan te wijzen om toezicht te houden op inspanningen ter bestrijding van antisemitisme en om deze te coördineren – coördinatoren, die als verbinding kunnen fungeren tussen overheid, politie en justitie, andere relevante overheidsinstanties (bijvoorbeeld op gebied van onderwijs en cultuur) en Joodse gemeenschappen en instellingen, en die tevens met andere landelijke coördinatoren samenwerken om zorg te dragen dat lidstaten een consistent, gecoördineerd beleid voeren;

7 - landelijke organen voor gelijke behandeling volledig te betrekken in het tegengaan, monitoren, verzamelen van data, behandelen en afdoen van klachten en verzoekschriften inzake antisemitisch handelen, en om tevens de wetgevende macht te adviseren over het aannemen van relevante wetgeving volgens de richtlijnen uiteengezet in Algemene beleidsaanbeveling nr. 2 (herzien) van ECRI over de bestrijding van racisme en onverdraagzaamheid op nationaal niveau door organen voor gelijke behandeling;

8 – over te gaan, in lidstaten die zulks nog niet hebben gedaan, tot ondertekening en ratificatie van het Aanvullend Protocol uit 2003 bij het Verdrag inzake cybercriminaliteit van de Raad van Europa inzake de strafbaarstelling van via computersystemen gepleegde handelingen van racistische en xenofobische aard;

9 - de coördinatie en uitwisseling van goede werkwijzen op het gebied van preventie en bestrijding van antisemitisme tussen verschillende organisaties op internationaal niveau, zoals de Raad van Europa, de OVSE, de Europese Unie en de Verenigde Naties, te ondersteunen;

B. Preventie / Onderwijs

10 - politiek betrokkenen, opinieleiders en andere openbare persoonlijkheden aan te moedigen om in het openbaar een ferm standpunt tegen antisemitisme in te nemen en om zich uit te spreken¹⁷ tegen de diverse uitingen ervan, met inbegrip van alle hedendaagse vormen, en om duidelijk te maken dat antisemitisme nooit zal worden getolereerd;

11 - onderzoeksprojecten en onafhankelijk toezicht op antisemitisme aan te moedigen en te steunen;¹⁸

12 - de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme te overwegen, als een niet-juridisch instrument om uitingen van antisemitisme (inclusief hedendaagse vormen) te begrijpen en te identificeren, overeenkomstig het advies van ECRI over dit document;¹⁹

13 - zorg te dragen dat strafrechtelijke instanties gegevens over antisemitische incidenten en misdrijven verzamelen in de uitgesplitste vorm die door Europese instanties en andere internationale organisaties als *best practice* wordt beschouwd, om zodoende samenhangende en consistente data te bieden, geschikt voor beleid om criminaliteit te verminderen;²⁰

14 - internetbedrijven, met inbegrip van sociale-mediaanetwerken, telecomexploitanten en internetdienstverleners, te reguleren teneinde effectieve systemen op te zetten om antisemitische en haatzaaiende uitlatingen online te monitoren en te stoppen, in lijn met de normen van het internationale mensenrecht;

15 - zorg te dragen voor permanente educatie op lokaal, regionaal en landelijk niveau voor politieambtenaren, officieren van justitie, procureurs en magistraten over de preventie en bestrijding van antisemitisme, met inbegrip van het herkennen en registreren van antisemitische haatmisdrijven, wat door Europese agentschappen en andere internationale organisaties als *best practice* is aangemerkt;²¹

16 - educatie over de Joodse manier van leven, de Joodse geschiedenis en de positieve bijdrage van Joodse personen, gemeenschappen en cultuur aan de Europese samenlevingen te bevorderen, mede door, waar nodig, rekening te houden met Joodse erfgoedlocaties;

17 - samen te werken met alle relevante betrokkenen en de Joodse gemeenschap teneinde een specifieke module over antisemitisme op te nemen in het integratie- en inburgeringsbeleid en in activiteiten gericht op burgerschapsontwikkeling;

18 - zorg te dragen dat schooldirecteuren, leraren en ander personeel door gerichte opleiding en materialen voldoende worden geoutilleerd om antisemitische intimidatie en aanvallen op scholen en andere onderwijsinstellingen, met inbegrip van instellingen voor hoger onderwijs, effectief aan te pakken;

19 - relevante en doeltreffende onderwijsactiviteiten te plannen om (i) antisemitisme beter te leren begrijpen, (ii) antisemitisme door onderwijs te voorkomen, (iii) leerlingen en studenten voor te lichten over antisemitisme, en (iv) te reageren op antisemitische incidenten;²²

20 - zorg te dragen dat onderwijsinspanningen ter voorkoming en bestrijding van antisemitisme als belangrijkste leerdoelen omvatten: i) het vermogen om kritisch na te denken, ii) weerbaarheid tegen antisemitisme, iii) het vermogen om antisemitisme in context te plaatsen en antisemitische vooroordelen en stereotypen te bestrijden, en iv) empathie voor slachtoffers van antisemitisme;

¹⁷ Zie ook de algemene beleidsaanbeveling nr. 15 van ECRI over de bestrijding van haatzaaien, met name aanbeveling 4.g

¹⁸ Zie ook aanbeveling 23 hieronder.

¹⁹ ECRI's advies over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme (2020), met name § 7

²⁰ Zie bijvoorbeeld de toolkit van de OVSE/ODIHR over informatie tegen haatdelicten.

²¹ Zie ook de OVSE/ODIHR-programma's "Training Against Hate Crimes for Law Enforcement" (TAHCLE) en "Prosecutors and Hate Crimes Training" (PAHCT).

²² Zie UNESCO en OVSE/ODIHR (2018): Aanpak van antisemitisme door onderwijs - Richtsnoeren voor beleidsmakers, blz. 9-10.

21 - educatie over antisemitisme op te nemen in de taakomschrijving van onderwijsinstellingen, relevante actieplannen, leerplannen en gedragscodes, en tevens om hoogwaardige educatieve methoden en materialen, zoals leerboeken en digitale instrumenten, over dit onderwerp te ontwikkelen;²³

22 - zorg te dragen dat in alle relevante vakken aan alle leerlingen en studenten met de geschikte leeftijd, zowel in het formele als het niet-formele onderwijs, met inbegrip van volwasseneneducatie en lerarenopleidingen, educatie over antisemitisme beschikbaar wordt gesteld²⁴ door antisemitisme-educatie te faciliteren, ondersteunen, monitoren en evalueren;

23 - wetenschappelijk onderzoek te steunen dat gericht is op het ondersteunen van personen en groepen die een hoog risico lopen om slachtoffer te worden van antisemitisme, en om naast de beschikbare historische documentatie gebruik te maken van verhalen gebaseerd op openbaar uitgesproken hedendaagse ervaringen met antisemitisme;

24 - binnen scholen en het onderwijssysteem educatie over de Holocaust (en de processen die ertoe hebben geleid) in algemene zin te bevorderen en zorg te dragen dat leerkrachten voldoende zijn opgeleid om dit onderwerp op een zodanige wijze te behandelen, dat leerlingen en studenten ook nadenken over actuele gevaren en over de vraag, hoe herhaling van dergelijke gebeurtenissen kan worden voorkomen, onder meer²⁵ door het bezoeken van gedenkplaatsen, indien deze bestaan;

25 - 27 januari officieel te herdenken als de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust, zoals aanbevolen in het initiatief van de ministers van Onderwijs van de lidstaten van de Raad van Europa in oktober 2002 en in Resolutie 60/7 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van november 2005;

26 - kennisvergaring en onderzoek naar de systematische vervolging van, en moord op Joodse en andere personen onder totalitaire regimes na de Tweede Wereldoorlog te bevorderen;

27 - bijzondere aandacht te schenken aan de noodzaak om, wanneer dit plaatsvindt, maatschappelijk bewustzijn te creëren rond de teruggave van eigendommen aan Joodse personen of gemeenschappen teneinde een toename van antisemitische gevoelens, stereotypen of haatzaaiende uitingen te voorkomen;

28 - binnen de diverse beroepsgroepen van de media het debat aan te moedigen over hun rol bij de bestrijding van antisemitisme, met name over de bijzondere verantwoordelijkheid van mediaprofessionals om in dit verband verslag te doen van gebeurtenissen in de wereld, met name rond de staat Israël, zijn beleid in de bezette gebieden en zijn betrekkingen met buurlanden, op een manier die geen antisemitische stereotypen en vooroordelen in stand houdt;

29 - activiteiten van niet-gouvernementele organisaties, die een belangrijke rol spelen bij het bestrijden van antisemitisme en het stimuleren van de waardering voor diversiteit, te ondersteunen;

30 - gezamenlijke antiracistische acties van verschillende etnische en religieuze gemeenschappen te ondersteunen, en om daarnaast interculturele en interreligieuze dialoog en verdraagzaamheid te bevorderen door lange-termijninspanningen en door brede contacten te leggen, met deelname van een breed scala aan maatschappelijk betrokkenen op alle niveaus, onder meer door het verstrekken van financiering en het creëren van relevante institutionele fora;

²³ Zie ook aanbevelingen 16, 24 en 26; alsook UNESCO en OVSE/ODIHR (2020): Aanpak van antisemitisme op scholen: Opleidingscurricula. Zie ook het Referentiekader van de Raad van Europa inzake competenties voor een democratische cultuur.

²⁴ Zie ook aanbeveling 24 hieronder.

²⁵ ²⁵ Zie ook UNESCO (2017): Onderwijs over de Holocaust en het voorkomen van genocide: Een beleidsplan.

31 - zorg te dragen dat personen met een joods geloof hun recht op vrijheid van godsdienst zonder discriminatie kunnen uitoefenen, onder meer door overheidsinstellingen in hun dagelijkse praktijk te laten voorzien in redelijke aanpassingen aan religieuze eisen;

32 - religieuze leiders op alle niveaus aan te moedigen om verantwoordelijkheid te nemen voor onderricht in de grondbeginselen en te vermijden om antisemitisme aan te wakkeren;

33 - alle lokale, landelijke en internationale sportorganisaties aan te moedigen om tijdens sportevenementen en in eigen publicaties actie tegen antisemitisme en alle uitingen van racisme te bevorderen;

34 - activiteiten te veroordelen die aanzetten tot het boycotten van de staat Israël, zijn onderdanen of Israëlische bedrijven en instellingen, indien dergelijke activiteiten aanzetten tot geweld, haat of onverdraagzaamheid;²⁶

C. Bescherming

35 - zorg te dragen voor de bescherming van Joden, Joodse gemeenschappen en hun instellingen door samenwerking tussen hen en lokale c.q. landelijke instanties voor wetshandhaving en veiligheid te bevorderen, waarbij de primaire verantwoordelijkheid van de staat, op basis van gevestigde *best practices* en richtsnoeren wordt onderkend; en tevens om genomen maatregelen te evalueren en *best practices* uit te wisselen met andere regeringen;²⁷

36 - samenwerking met de Joodse gemeenschappen te verbeteren, teneinde de noodzakelijke veiligheidsmaatregelen te bepalen en uit te voeren, alsmede zorg te dragen voor de financiële ondersteuning van zulke maatregelen. Om waar nodig alle nodige maatregelen te treffen die actief bijdragen aan het waarborgen van de veiligheid van Joodse personen, Joodse religieuze, educatieve en culturele gebouwen, gedenkplaatsen en het leven van de Joodse gemeenschap, zulks in nauwe samenwerking en samenspraak met Joodse verenigingen en anderen die betrokken zijn bij de bestrijding van antisemitisme;²⁸

37 - zorg te dragen, in lijn met bestaande rechtsmiddelen,²⁹ richtsnoeren³⁰ en goede werkwijzen, voor steun aan slachtoffers van antisemitische en alle andere racistische daden, zoals het ontwikkelen van een slachtoffergerichte aanpak; om zorg te dragen dat slachtoffers van haatmisdrijven tactvol worden behandeld en gepaste steun ontvangen (inclusief psychosociale begeleiding) vóór, tijdens en na strafrechtelijke procedures; om netwerken op te richten van allen die zich inzetten voor de preventie en bestrijding van discriminatie van leden van de Joodse gemeenschap;³¹

38 - zorg te dragen dat slachtoffers van antisemitische discriminatie op de hoogte zijn van de mogelijkheid om zaken door te verwijzen naar landelijke organen voor gelijke behandeling;

39 - zorg te dragen dat slachtoffers van antisemitische daden zich bewust zijn van hun recht op verhaal via civielrechtelijke, bestuursrechtelijke en strafrechtelijke procedures en dat zij hun

²⁶ Zie het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in de zaak *Baldassi e.a./Frankrijk*, waarin het Hof oordeelde dat het bevorderen van een boycot om politieke redenen wordt beschermd door artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (*vrijheid van meningsuiting*), zolang dit niet aanzet tot geweld, haat of intolerantie (EHRM 2020, nr.15271/16; zie met name § 79). Zie in dit verband ook het arrest van het EHRM in de zaak *Willem tegen Frankrijk* (EHRM 2009, nr. 10883/05; in het bijzonder §§ 34-42).

²⁷ Zie bijvoorbeeld het OVSE/ODIHR-project "Turning Words into Action to Address Anti-Semitism" en OVSE/ODIHR (2017): *Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide*.

²⁸ Zie ook de verklaring van de Raad van de EU over het *mainstreamen* van de bestrijding van antisemitisme op alle beleidsterreinen (2020) en de verklaring van de Raad van de EU over de bestrijding van antisemitisme en de ontwikkeling van een gemeenschappelijke veiligheidsaanpak om Joodse gemeenschappen en instellingen in Europa beter te beschermen (2018).

²⁹ Zie bijvoorbeeld het Europees Verdrag inzake de schadeloosstelling van slachtoffers van geweldsmisdrijven (1983).

³⁰ Zie bijvoorbeeld de Herziene richtsnoeren van het Comité van ministers van de Raad van Europa inzake de bescherming van slachtoffers van terroristische daden (2017).

³¹ Zie het EU-FRA Compendium van praktijken voor haatdelicten.

wordt belet om dit recht uit te oefenen uit angst, ontoereikende kennis, fysieke of emotionele belemmeringen dan wel gebrek aan middelen;

40 - te vermijden dat slachtoffers te vaak worden ondervraagd en om gebruik te maken van technologie en andere hulpmiddelen om hen te beschermen tegen herhaalde victimisering;

D. Vervolging / rechtshandhaving

41 - zorg te dragen dat de wetgeving instanties van wetshandhaving en strafvervolging in staat stelt om antisemitisme doeltreffend te bestrijden, indachtig de aanbevelingen van ECRJ in haar Algemene beleidsaanbeveling nr. 7 inzake nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en rassendiscriminatie;

42 - zorg te dragen dat bij wet wordt bepaald dat racistische motieven bij alle strafbare feiten een verzwarende omstandigheid vormen, inclusief antisemitische motieven;

43 - zorg te dragen dat antisemitisme onder het strafrecht valt en dat de volgende antisemitische daden strafbaar worden gesteld wanneer zij opzettelijk worden begaan:

- a. genocide, rassendiscriminatie of racistische misdrijven;
- b. voorbereidselen tot genocide, rassendiscriminatie of racistische misdrijven;
- c. het publiekelijk aanzetten tot discriminatie, geweld of haat jegens een persoon of een groep personen op grond van hun Joodse identiteit of afkomst;
- d. het gebruik van geweld tegen een andere persoon of het beschadigen van diens eigendom in verband met diens daadwerkelijke of veronderstelde Joodse identiteit of afkomst;
- e. het oprichten of leiden van groepen die zich tot doel stellen om discriminatie, geweld of haat te propageren of aan te wakkeren, dan wel geweld te gebruiken tegen andere personen of hun eigendom te beschadigen op grond van hun Joodse identiteit of afkomst;
- f. het lidmaatschap van groepen of organisaties die zich de in punt e) genoemde doelen stellen;
- g. het deelnemen aan aanvallen in groepsverband tegen een deel van de bevolking, individuele burgers of hun bezittingen op grond van hun daadwerkelijke of veronderstelde Joodse identiteit of afkomst;
- h. het openbaar beledigen en belasteren van een persoon of een groep personen op grond van hun daadwerkelijke of veronderstelde Joodse identiteit of afkomst;
- i. het bedreigen van een persoon of groep personen op grond van hun daadwerkelijke of veronderstelde Joodse identiteit of afkomst;
- j. het publiekelijk uitdragen, met een antisemitisch oogmerk, van een ideologie die een groep personen kleineert of denigreert, dan wel aanzet tot haat tegen een groep personen op grond van hun Joodse identiteit of afkomst;
- k. het publiekelijk verheerlijken, ontkennen, verdraaien, bagatelliseren, rechtvaardigen of vergoelijken van de Holocaust;
- l. het publiekelijk verheerlijken, ontkennen, verdraaien, bagatelliseren, rechtvaardigen of vergoelijken, met een antisemitisch oogmerk, van genocide, misdaden tegen de menselijkheid of oorlogsmisdaden die gepleegd zijn jegens personen op grond van hun daadwerkelijke of veronderstelde Joodse identiteit of afkomst;
- m. de openbare verspreiding of openbaarmaking, dan wel de productie of opslag met het oog op de openbare verspreiding of openbaarmaking, met een antisemitisch oogmerk, van geschriften, afbeeldingen of andere materialen die uitingen bevatten die vallen onder voornoemde punten c), h), i), j), k) en l);

- n. het met antisemitisch oogmerk schenden, vernielen of beschadigen van synagogen, gebedshuizen, heiligdommen, gedenkplaatsen of andere Joodse gemeenschapsinstellingen zoals scholen, culturele centra, begraafplaatsen, dan wel de symbolen daarvan;
- o. het met geweld of bedreiging belemmeren van de vrije geloofsuitoefening door Joden of van de uitvoering van hun religieuze riten en diensten, zolang deze niet in strijd zijn met de wetten van het land, de openbare orde en goede zeden;

44 - zorg te dragen dat antisemitische misdrijven die online worden gepleegd, gelijk worden bestraft als offline-misdrijven en dat deze adequaat worden aangepakt door effectieve vervolging en andere maatregelen. Illegale antisemitische haatzaaiende uitingen moeten onverwijld en consequent door internetaanbieders worden verwijderd, in overeenstemming met de relevante wettelijke en niet-wettelijke kaders;

45 - zorg te dragen dat de wet voorziet in de verplichting om de overheidsfinanciering van organisaties die antisemitisme bevorderen (met inbegrip van politieke partijen) te beëindigen;

46 - zorg te dragen dat de wet voorziet in de mogelijkheid om organisaties die antisemitisme bevorderen, te ontbinden;

47 - de nodige maatregelen te nemen om zorg te dragen dat wetgeving ter voorkoming en bestraffing van antisemitisme daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd;

48 - uitvoering te geven aan de aanbevelingen in bovenstaand deel III.B (Preventie / Onderwijs) betreffende het verzamelen van data (§ 13) en de educatie van politieambtenaren, officieren van justitie, procureurs en magistraten (§ 15);

49 - uitvoering te geven aan de aanbevelingen in bovenstaand deel III.C (Bescherming) betreffende de rechten van slachtoffers (§ 39) en het voorkomen van nieuwe slachtoffers (§ 40);

50 - de daadwerkelijke deelname van slachtoffers van antisemitische daden aan civielrechtelijke, bestuursrechtelijke of strafrechtelijke procedures te bevorderen, in overeenstemming met de gerechtelijke procedures van het land;

51 - door de politie en het Openbaar ministerie contactpersonen aan te doen wijzen voor kwetsbare groepen die doelwit zijn van aanzetten tot haat en haatmisdrijven, inclusief antisemitische. Zulke contactpersonen moeten doorlopend worden getraind in het onderzoeken van aanzetten tot haat en haatmisdrijven en tevens een regelmatige dialoog met deze groepen voeren en onderhouden, om zodoende gepaste aangifte, onderzoek en vervolging van aanzetten tot haat en haatmisdrijven te waarborgen;

52 - alle gevallen van veronderstelde antisemitische haatmisdrijven en aanzetten tot haat grondig door de politie en het Openbaar ministerie te laten onderzoeken, en er zorg voor te dragen dat in politierapporten en -onderzoeken, alsook in eventuele verdere gerechtelijke procedures, consequent rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van vooroordelen als motief.

BIJLAGE I

ECRI-advies over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme

(aangenomen tijdens de 84^e plenaire vergadering van ECRI op 2 december 2020)

1. ECRI merkt op dat er op het ogenblik geen definitieve en sluitende definitie van antisemitisme bestaat. Academische discussies hebben een breed scala aan uiteenlopende benaderingen weerspiegeld, maar zonder sluitend resultaat.

2. In 2004 ondervond het Europees Monitoringscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat (EUMC, de voorloper van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten FRA) problemen bij het nauwkeurig verzamelen van data over antisemitische incidenten als gevolg van het volledig of deels ontbreken van officiële monitoring hiervan door overheden. Richtlijnen voor het registreren van zulke incidenten – als deze al bestonden – waren vaak dubbelzinnig, wat leidde tot onderrapportage door de politie en andere relevante instanties. Zo werd de bestrijding van het groeiende probleem van antisemitisme in Europa ernstig gehinderd door het ontbreken van een werkdefinitie die zowel traditionele vormen van antisemitisme, geworteld in raciale, religieuze, economische en extremistische politieke theorieën maar ook verschillende hedendaagse vormen van antisemitisme, uitgedrukt in de demonisering van Israël als Joodse staat maar verhuld als louter antizionisme, adequaat zou kunnen omschrijven. Om deze situatie te verhelpen heeft het EUMC opdracht gegeven tot het opstellen van een werkdefinitie, afgestemd met vertegenwoordigers van Joodse organisaties en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Deze werkdefinitie was niet bedoeld om in wetgeving te worden vastgelegd, maar om bevoegde overheidsinstanties operationele richtlijnen te geven. De werkdefinitie van het EUMC is de basis geweest voor verder werk op dit gebied, hoewel deze uiteindelijk niet is aangenomen omdat noch het EUMC, noch zijn opvolger FRA normstellende instanties zijn, maar onderzoeksagentschappen die de Commissie van de Europese Unie van advies dienen.

3. De International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) heeft hierop in 2016 een juridisch niet-bindende werkdefinitie van antisemitisme aangenomen, grotendeels gebaseerd op het eerdere werk van het EUMC. Deze werkdefinitie geniet sindsdien groeiende steun binnen de internationale gemeenschap en is aangenomen door 27 staten (medio november 2020), waaronder 23 lidstaten van de Raad van Europa, en is bekrachtigd of aanbevolen voor gebruik door diverse internationale betrokkenen zoals de Europese Unie en de Speciale rapporteur van de Verenigde Naties voor vrijheid van godsdienst en overtuiging.

4. Er is echter ook kritiek geuit op de werkdefinitie. Zo is onder meer aangevoerd dat de werkdefinitie geen afspiegeling is van consensus binnen de academische wereld. Anderen wezen er echter op dat de werkdefinitie nooit bedoeld was als een academische exercitie en dat deze moet worden gezien als een werkinstrument.

5. Een ander punt van kritiek is dat de werkdefinitie om diverse redenen, met name vanwege het gebrek aan precisie, niet geschikt is als juridische tekst. Voorstanders voeren aan dat dit ook nooit het doel of de intentie van de werkdefinitie is geweest, en dat de uitdrukkelijke bedoeling was om een juridisch niet-bindende tekst te creëren, bedoeld als praktische leidraad voor regeringen, ter ondersteuning in hun inspanningen om verschillende vormen van antisemitisme doeltreffender te voorkomen en te bestrijden.³²

6. Ook is de zorg uitgesproken dat de werkdefinitie alle kritiek op Israël als antisemitisch zou bestempelen en de vrijheid van meningsuiting zou muilkorven, met name in de context van protesten tegen schendingen van mensenrechten door de Israëlische autoriteiten. In de

³² Zie ook: ECRI Jaarverslag 2018: § 17.

werkdefinitie wordt echter gesteld dat "kritiek op Israël die vergelijkbaar is met kritiek op enig ander land, niet als antisemitisch kan worden beschouwd".

7. In dit verband heeft ECRI ook herhaaldelijk benadrukt dat kritiek op Israël niet als zodanig als antisemitisch kan worden bestempeld, zolang deze op dezelfde wijze wordt geuit als kritiek op andere staten. ECRI benadrukt met klem dat alle pogingen om de werkdefinitie en haar voorbeelden te misbruiken om legitieme kritiek op Israël en zijn beleid, met name ten aanzien van het Palestijnse volk en in de context van de Israëlische bezetting van de Palestijnse gebieden, te muilkorven of als antisemitisch te stigmatiseren, inspanningen ter bestrijding van antisemitisme in zullen ondermijnen en derhalve moeten worden verworpen. ECRI moet echter ook herhalen dat het onaanvaardbaar is als kritiek op de Israëlische regering wordt gebruikt om haat te zaaien tegen het gehele Joodse volk in Israël en elders, onder meer door beschuldigingen van een wereldwijd "Joods complot". Deze beeldvorming, voortbouwend op eeuwenoude stereotypen, voedt ressentiment tegen alle Joodse personen.³³ ECRI heeft in haar jaarverslagen opgemerkt dat in veel Europese landen vaak een golf van antisemitische haat wordt waargenomen als nasleep van hernieuwd geweld in het Midden-Oosten. In het daaropvolgende publieke debat wordt onvoldoende de nadruk gelegd op de noodzaak om een onderscheid te maken tussen kritiek op het optreden van Israël en het publiekelijk uiten van haat tegen Joodse mensen en racisme jegens hen in het algemeen.³⁴ Joodse instellingen zoals synagogen, gemeenschapscentra en begraafplaatsen, worden vaak opzettelijk vernield, mede in reactie op de gebeurtenissen in het Midden-Oosten. De opvatting dat aanvallen op Joodse personen en eigendommen kunnen worden beschouwd als een gerechtvaardigde reactie op beleid of handelen van de Israëlische regering, is helaas wijdverbreid, en niet alleen onder leden van extremistische groeperingen.³⁵

8. Indachtig bovenstaande opmerkingen verwelkomt ECRI de juridisch niet-bindende IHRA-werkdefinitie van antisemitisme met dien verstande, dat deze een beter begrip van antisemitisme ondersteunt en bevordert. Met name geldt hierbij, dat de werkdefinitie is gebaseerd op een benadering die eveneens verschillende hedendaagse vormen van antisemitisme omvat, zonder te proberen om kritiek op Israël elke legitimiteit te ontzeggen – met dien verstande dat het land aan dezelfde normen wordt gehouden als iedere andere staat. Hoewel deze definitie niet is opgenomen in internationale verdragen, niet is bedoeld voor gebruik in rechtszaken en evenmin een universeel goedgekeurde academische definitie vertegenwoordigt, is ECRI van mening dat het een positief instrument kan zijn en moedigt zij de lidstaten van de Raad van Europa derhalve aan om deze in acht te nemen, in het bijzonder op het gebied van gegevensverzameling, onderwijs en bewustmaking.

³³ ECRI Jaarverslag 2019: § 14.

³⁴ ECRI Jaarverslag 2014: § 13.

³⁵ ECRI Jaarverslag 2018: § 16.

BIJLAGE II

Werkdefinitie van Antisemitisme van de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) (aangenomen door de plenaire vergadering van de IHRA op 26 mei 2016)

"Antisemitisme is een bepaalde perceptie van Joden die tot uiting kan komen als een gevoel van haat jegens Joden. Retorische en fysieke uitingen van antisemitisme zijn gericht tegen Joodse of niet-Joodse personen en/of hun eigendom en tegen instellingen en religieuze voorzieningen van de Joodse gemeenschap."

Als leidraad voor de IHRA bij haar werkzaamheden kunnen de volgende voorbeelden dienen:

Er is bijvoorbeeld sprake van een uiting van antisemitisme wanneer de Staat Israël, opgevat als een Joods collectief gegeven, in het vizier wordt genomen. Let wel: een kritische houding tegenover Israël die vergelijkbaar is met de kritiek die wordt geuit tegen gelijk welke andere staat, is niet als antisemitisch te bestempelen. Bij antisemitisme worden Joden er regelmatig van beschuldigd een complot tegen de mensheid te smeden. Antisemitisme wordt vaak gebruikt om te verklaren "waarom er van alles misloopt" en Joden hiervan de schuld te geven. Dit gebeurt mondeling, schriftelijk, in visuele vorm en in daden, en gaat gepaard met sinistere stereotypen en negatieve persoonlijkheidskenmerken.

De gedaante die antisemitisme tegenwoordig aanneemt in de openbare ruimte, in de media, op scholen, op het werk en in religieuze context kan algemeen beschouwd neerkomen op – maar is niet beperkt tot – de volgende voorbeelden:

- Oproepen tot, bijdragen aan of het rechtvaardigen van het doden van of schade toebrengen aan Joden in naam van een radicale ideologie of een extremistische opvatting van religie.
- Leugenachtige, ontmenselijkende, demoniserende of stereotiepe opmerkingen maken over Joden als zodanig of over de macht van de Joden als collectief geheel. Hierbij gaat het onder meer – maar niet uitsluitend – over de mythe van een wereldwijde Joodse samenzwering of de mythe dat Joden de media, de economie, regeringen of andere maatschappelijke instellingen controleren.
- Joden als volk ervan beschuldigen verantwoordelijk te zijn voor reële of ingebeeld vergripen die zijn gepleegd door één enkel Joods individu of één enkele Joodse groep, of zelfs voor daden die zijn gepleegd door niet-Joden.
- Ontkenning van het feit, de omvang, de mechanismen (bv. de gaskamers) of de doelmatigheid van de genocide op het Joodse volk door het nationaalsocialistische Duitsland en zijn aanhangers en medeplichtigen tijdens de Tweede Wereldoorlog (de Holocaust).
- De Joden als volk of Israël als staat ervan beschuldigen de Holocaust te hebben verzonnen of te overdrijven.
- Joodse burgers ervan beschuldigen zich loyaler op te stellen ten aanzien van Israël of de vermeende prioriteiten van de Joden wereldwijd, dan ten aanzien van de belangen van hun eigen natie.
- Het Joodse volk het recht op zelfbeschikking ontzeggen, bv. door te beweren dat het bestaan van de Staat Israël is ingegeven door racistische overwegingen.
- Met twee maten meten, in die zin dat van de Staat Israël een bepaald gedrag wordt geëist dat niet van andere democratische naties wordt verwacht of verlangd.
- De symbolen en de beeldtaal gebruiken die bij het klassieke antisemitisme horen (bv. de bewering dat Jezus werd vermoord door de Joden of het bloedsprookje) om Israël of de Israëli's te typeren.
- Het huidige beleid van Israël vergelijken met het beleid van de nazi's.

- De Joden collectief verantwoordelijk stellen voor de daden van de Staat Israël.

Antisemitische daden vormen een misdaad wanneer dit zo wordt gedefinieerd in de wet. Zo is de ontkenning van de Holocaust of de verspreiding van antisemitisch materiaal strafbaar in bepaalde landen.

Misdaden zijn antisemitisch wanneer het doelwit van de aanvallen, of het nu om mensen of eigendommen zoals gebouwen, scholen, plaatsen voor het vieren van de eredienst en begraafplaatsen gaat, worden geselecteerd omdat zij Joods zijn of verband houden met Joden, of als zodanig worden gepercipieerd.

Er is sprake van antisemitische discriminatie wanneer Joden kansen of diensten wordt ontzegd die wel beschikbaar zijn voor anderen. Antisemitische discriminatie is in de meeste landen illegaal.

BIJLAGE III

Links naar documenten waar in deel I-III naar wordt verwezen

Aanvullend Protocol bij het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken, betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische en xenofobische aard verricht via computersystemen (CETS nr. 189)
https://wetten.overheid.nl/BWBV0004845/2010-11-01#Verdrag_2

Raad van Europa, Comité van ministers, Herziene richtsnoeren inzake de bescherming van slachtoffers van terreurdaden
<https://rm.coe.int/protection-of-victims-of-terrorist-acts/168078ab54>

Raad van Europa, Parlementaire Vergadering, Resolutie 2309 (2019) inzake het behoud van Joods cultureel erfgoed
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=28247>

Raad van Europa, Parlementaire Vergadering, Resolutie 2106 (2016) inzake een hernieuwde inzet in de strijd tegen antisemitisme in Europa
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22716>

Raad van Europa, Referentiekader voor competenties voor een democratische cultuur
<https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture>

Raad van de Europese Unie, Verklaring 13637/20 van de Raad over het mainstreamen van de bestrijding van antisemitisme op alle beleidsterreinen
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13637-2020-INIT/nl/pdf>

Raad van de Europese Unie, Verklaring 15213/18 betreffende de bestrijding van antisemitisme en de ontwikkeling van een gemeenschappelijke beveiligingsaanpak voor een betere bescherming van de Joodse gemeenschappen en instellingen in Europa
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/nl/pdf>

Raad van de Europese Unie, Kaderbesluit 2008/913/JBZ betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0913&from=NL>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 1 van ECRI: bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en onverdraagzaamheid
<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-1-on-combating-racism-xenophobia/16808b59e0>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 2 (herzien) van ECRI over organen voor de bevordering van gelijke behandeling ter bestrijding van racisme en onverdraagzaamheid op nationaal niveau
<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-no-2-on-equality-bodies-to-combat-racism-and-intol/1680a1963d>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 5 van ECRI over de bestrijding van onverdraagzaamheid tegen en discriminatie van moslims
<https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.5>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 6 van ECRI over de bestrijding van de verspreiding van racistische, xenofobe en antisemitische materialen via het internet
<http://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-6-on-combating-the-dissemination/16808b5a8d>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 7 (herzien) van ECRI over nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en rassendiscriminatie
<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aae>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 10 van ECRI betreffende de bestrijding van racisme en rassendiscriminatie in en door het schoolonderwijs
<http://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-10-on-combating-racism-and-racia/16808b5ad5>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 12 van ECRI over de bestrijding van racisme en rassendiscriminatie in de sport
<http://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-12-on-combating-racism-and-racia/16808b5ae7>

Algemene beleidsaanbeveling nr. 15 van ECRI over de bestrijding van haatzaaiende taal
<http://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Jaarverslagen ECRI
<https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/annual-reports>

ECRI: een historische inleiding (opgesteld ter gelegenheid van de 25e verjaardag van ECRI)
<https://rm.coe.int/historical-introduction-/1680972f42>

ECRI-Routekaart naar daadwerkelijke gelijkheid
<https://rm.coe.int/ecri-roadmap-final-version-/168097e13d>

ECRI-advies over de IHRA-werkdefinitie van antisemitisme
<https://rm.coe.int/opinion-ecri-on-ihra-wd-on-antisemitism-2755-7610-7522-1/1680a091dd>

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden) (CETS nr. 005)
https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_nld.pdf

Europees Verdrag inzake de schadeloosstelling van slachtoffers van geweldsmisdrijven (CETS nr. 116)
https://wetten.overheid.nl/BWBV0002622/1988-02-01#Verdrag_2

Europees Parlement, Resolutie van 1 juni 2017 over de bestrijding van antisemitisme
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0243_NL.html

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, Compendium van werkwijzen voor het omgaan met haatmisdrijven
<https://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>

Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie
https://wetten.overheid.nl/BWBV0002911/1972-01-09#Verdrag_2

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Verklaring van het Stockholm International Forum over de Holocaust

<https://www.holocaustremembrance.com/nl/about-us/stockholm-declaration>

IHRA, Werkdefinitie van Holocaustontkenning en -verdraaiing

<https://www.holocaustremembrance.com/nl/resources/working-definitions-charters/werkdefinitie-van-holocaustontkenning-en-verdraaiing>

IHRA, Werkdefinitie van antisemitisme

<https://www.holocaustremembrance.com/nl/resources/working-definitions-charters/de-werkdefinitie-van-antisemitisme-van-de-ihra>

IHRA, Holocaustverdraaiing onderkennen en tegengaan - Aanbevelingen voor beleidsmakers en besluitvormers

<https://www.holocaustremembrance.com/resources/reports/recognizing-counteracting-holocaust-distortion-recommendations>

OVSE, Conclusies van het Zwitserse voorzitterschap op 12-13 november 2014, naar aanleiding van de 10^e verjaardag van de Berlijnse conferentie over antisemitisme

<https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/126710.pdf>

OVSE, Verklaring over het opvoeren van de inspanningen ter bestrijding van antisemitisme

<https://www.osce.org/mc/130556>

OVSE/ODIHR, Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: Een praktische gids

<https://www.osce.org/odihr/317191>

OVSE/ODIHR Toolkit Informatie tegen haatmisdrijven

<https://www.osce.org/odihr/INFAHCT>

OVSE/ODIHR - Training voor aanklagers bij haatmisdrijven (PAHCT)

<https://www.osce.org/odihr/pahct>

OVSE/ODIHR Training tegen haatmisdrijven voor rechtshandavingsinstanties (TAHCLE)

<https://www.osce.org/odihr/tahcle>

Protocol nr. 12 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (CETS nr. 177)

https://wetten.overheid.nl/BWBV0001676/2005-04-01#Verdrag_2

Resolutie nr. 61/255 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (2007)

<https://undocs.org/en/A/RES/61/255>

Strategie en actieplan van de Verenigde Naties inzake haatdragende taal

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf

Plan van aanpak van de Verenigde Naties voor de bescherming van religieuze plaatsen: In eenheid en solidariteit voor veilige en vreedzame erediensden

<https://www.unaoc.org/resource/united-nations-plan-of-action-to-safeguard-religious-sites/>

Plan van aanpak van de Verenigde Naties ter voorkoming van gewelddadig extremisme

<https://www.un.org/counterterrorism/plan-of-action-to-prevent-violent-extremism>

Secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Opmerkingen gemaakt op het UNESCO-evenement op hoog niveau over de kracht van het onderwijs in het tegengaan van racisme en discriminatie: Het geval van antisemitisme (New York, 26 september 2018)

<https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2018-09-26/secretary-generals-remarks-high-level-event-power-education>

Rapport over antisemitisme van de Speciale rapporteur van de Verenigde Naties voor vrijheid van godsdienst of overtuiging, van 20 september 2019

<https://undocs.org/A/74/358>

UNESCO, Onderwijs over de Holocaust en het voorkomen van genocide: Een beleidsgids

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>

UNESCO en OVSE/ODIHR, Antisemitisme aanpakken op school: Opleidingscurricula

<https://en.unesco.org/news/addressing-anti-semitism-schools-unesco-and-osce-launch-framework-curricula-teacher-trainers> en <https://www.osce.org/odihr/470712>

UNESCO en OVSE/ODIHR, Antisemitisme aanpakken door onderwijs - Richtsnoeren voor beleidsmakers

https://www.osce.org/files/f/documents/8/0/383089_0.pdf

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/dut.pdf